

ANALECTA ARCHAEOLOGICA RESSOVIENSIA



RZESZÓW 2011

VOLUME 6

SPACE
POWER
RELIGION



Institute of Archaeology Rzeszów University

A N A L E C T A
ARCHAEOLOGICA
RESSOVIENSIA

SPACE – POWER – RELIGION

Przestrzeń – Władza – Religia

INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY RZESZÓW UNIVERSITY

A N A L E C T A
ARCHAEOLOGICA
RESSOVIENSIA

VOLUME 6

SPACE – POWER – RELIGION

Przestrzeń – Władza – Religia

Rzeszów 2011

Editor
Sławomir Kadrow
slawekkadrow@gmail.com

Editorial Secretary
Magdalena Rzućek
magda@archeologia.rzeszow.pl

Volume editors
Sławomir Kadrow
Dariusz Woźniakowski

Editorial Council
Sylwester Czopek, Eduard Droberjar, Michał Parczewski,
Aleksandr Sytnyk, Alexandra Krenn-Leeb

Volume reviewers
Prof. Dąbrowski Demski – Institute of Archaeology and Ethnology,
Polish Academy of Sciences, Warsaw, Poland
Prof. Jerzy Bartkowski – Institute of Sociology, Warsaw University, Warsaw, Poland
Dr. Florin Gogaltan – Institute of Archaeology and History of Art,
Romanian Academy of Sciences, Cluj-Napoca, Romania
Dr. Mikola Kryvaltsevich – Institute of History, National Academy of Sciences, Minsk, Belarus
Prof. Jerzy Libera – Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland
Dr. Jaroslav Peška – Palacký University of Olomouc, Czech Republic

English proofreading
Dave Cowley

Photo on the cover
Wierzawice, site 31. A flint assemblage.
Photo by M. Połtowicz-Bobak

Cover Design
Piotr Wiśłocki (Mitel)

ISSN 2084-4409

Typesetting and Printing
Mitel

The publications was financed by the
Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego

Abstracts of articles from *Analecta Archaeologica Ressoviensia* are published
in the Central European Journal of Social Sciences and Humanities

Editor's Address
Institute of Archaeology Rzeszów University
Hoffmanowej 8 Street, 35-016 Rzeszów, Poland
e-mil: iarch@univ.rzeszow.pl
Home page: www.archeologia.rzeszow.pl

Contents / Spis treści

Articles / Artykuły

Editorial / Od Redakcji	7
Sławomir Kadrow	
Power and Authority in Prehistory and the Problem of Interdisciplinary Archaeological Studies	11
Władza i panowanie w prahistorii a zagadnienie interdyscyplinarności studiów archeologicznych	39
Beata Golińska	
The Role of Archaeological and Ethno-Historical Sources in the Study of Prehistoric Amazonia	55
Rola źródeł archeologicznych oraz etnohistorycznych w studiach nad pradziejami w Amazonii	89
Agata Nijander-Dudzińska, Dariusz Wojakowski	
Local Government – From the “Small State” to the Social Field	109
Władza lokalna – od „małego państwa” do pola społecznego	124
Jerzy Jęstal	
The Concept of Ritual in Sociology and other Social Sciences	133
Pojęcie rytuału w socjologii i innych naukach społecznych	158
Jacek Gądecki	
Walking as a Way of Experiencing Everyday Space	177
Spacer jako forma doświadczenia przestrzeni codzienności	191
Maria Godyń	
The Individual – the Space – the Memory: an Ethnological Study of Territorial Identification of the Relocated Community of Maniowy Village	201
Człowiek – przestrzeń – pamięć. Identyfikacja terytorialna przesiedlonej społeczności wsi Maniowy w perspektywie badań etnologicznych	222
Marta Połtowicz-Bobak	
Space in Archaeological Research – Methods of Reading and Interpretation. An Outline of the Issue	237
Przestrzeń w badaniach archeologicznych – metody czytania i interpretacji	260

Ewa Baniowska-Kopacz

Exchange Theory in the Light of Cooperation and Mutual Assistance	271
Teoria wymiany w kontekście współdziałania i pomocy wzajemnej	296

Sylwester Czopek

Cultural Change from the Perspective of Cultural-Historical Archaeology	317
Zmiana kulturowa z perspektywy archeologii kulturowo-historycznej	332

Jacek Górski, Przemysław Makarowicz

Environmental Determination and the Development of Trzciniec Cul- tural Circle Settlement in the Oder and Vistula River Catchments	343
Naturalne uwarunkowania rozwoju osadnictwa trzcinieckiego kręgu kulturowego w dorzeczu Odry i Wisły	355

Reviews / Recenzje

Andriy Bardetskiy

(review) E. A. Kravchenko. Kizil-kobinska kultura u Zakhidnomu Krimu. Kyiv, Luck: IA NAN Ukrainy 2011; 272 pp. 196 figures	361
(реценз.) Е. А. Кравченко. Кизил-кобинська культура у Західному Кри- му. Київ, Луцьк: ІА НАН України, 2011; 272 с., 196 рис.	367

Chronicle / Kronika

Oleksandr Diachenko, Taras Mylian

XXXVIII Report Conference „Archaeological Researches in Southeast Poland, West Ukraine and North Slovakia in 2011”, Rzeszów, 20–21 March 2012	375
Підсумкова xxxviii конференція «археологічні дослідження 2011 року в південно-східній Польщі, західній Україні та північній Словаччині», Жешів, 20–21 березня 2012 року	380

Editorial

Volume 6 of *Analecta Archaeologica Ressoviensia* arises from the interdisciplinary seminar “Space – Power – Religion” organized by the Institute of Archaeology and the Institute of Sociology, University of Rzeszów, and the Department of Sociology and Social Anthropology, University of Science and Technology in Kraków. As a collaboration of archaeologists, sociologists and ethnographers, the seminar and this publication explore the prospects for future interdisciplinary collaborations. This collection of articles represents the common ground between the disciplines represented, though terminology and approach differ between researchers.

However, the three years of discussions building up to this publication allow us to explore these texts and the links between them. All of us, regardless of which discipline we work in, are interested in what contemporary sociology calls social process. Power, space, ritual and memory are all entirely aspects of social processes. Thus, the differences in time and place where these processes take place can be regarded as secondary, although of course these factors determine methodology and the type of data we use.

This is why archaeological, sociological, historical and ethnographic research can benefit so much from interdisciplinary discussion of complementary approaches to social processes.

Sławomir Kadrow
Dariusz Wojakowski

Od Redakcji

Przedstawiony zbiór artykułów jest wynikiem współpracy archeologów, socjologów i etnografów w ramach interdyscyplinarnego seminarium „Przestrzeń – Władza – Religia”, organizowanego przez Instytut Archeologii i Instytut Socjologii Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Katedrę Socjologii Ogólnej i Antropologii Społecznej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Celem naszych seminaryjnych spotkań i niniejszej publikacji jest zarysowanie perspektyw przyszłej interdyscyplinarnej współpracy. Zestawienie prac w 6 tomie *Analecta Archaeologica Ressoviensia* informuje czytelnika przede wszystkim o tym, że przedstawiciele reprezentowanych w nim dyscyplin posiadają wspólne obszary zainteresowań lecz posługują się dość odmiennymi językami do opisanego tego, co jest wynikiem ich badań.

Doświadczenie trzech lat dyskusji pozwala jednak na interpretację tych tekstów i powiązań między nimi. Wszystkich nas, niezależnie od uprawianej dyscypliny interesuje to, co współczesna socjologia nazywa procesem społecznym. Władza, przestrzeń, rytuał czy pamięć, są niczym innym, niż aspektami procesów społecznych. Różnica czasu i miejsca owych procesów może być zatem uznana za drugorzędną, choć oczywiście determinuje naszą metodologię i rodzaj danych, którymi się posługujemy.

Katalog różnic sugeruje zatem, że o pracach archeologicznych i socjologicznych, jak też o historycznych i etnograficznych powinniśmy myśleć jako o komplementarnych ujęciach procesów społecznych.

Sławomir Kadrow
Dariusz Wojakowski

ARTICLES / ARTYKUŁY

Agata Nijander-Dudzińska*
Dariusz Wojakowski**

Local Government – From the „Small State” to the Social Field

ABSTRACT

A. Nijander-Dudzińska, D. Wojakowski 2011. Local Government – From the „Small State” to the Social Field. *Analecta Archaeologica Ressoviensia* 6, 109–132

This article comprises a sketch of the most important perspectives on local government. Among other things, it also aims to present the unique nature of government at the mezzo-social level. Here the concepts of political governing are considered as a social relationship and social resource; proposed, too, is the application of the category of the social field in the analysis of local government. Such social fields are characterized by both relations and resources associated with power when viewed from the standpoint of actions and structures. A separate aspect making itself known in the field of political power is its manifestations and influences.

Key words: local government, local management, social fields, power relations, local community

Received: 3.02.2011; Revised: 27.11.2011; Accepted: 22.12.2011

Introduction – The Meaning of Local Power

The sociological perspective on political rule has been shaped by the grand theories of the 19th century – above all, by those of Max Weber and Karl Marx. In these concepts the model form of the political reign is found at the macro-social level, i.e., in states and societies; the exercise of power is exhibited on a macro-social scale – something which continues to dominate in Western civilization. This orients definitions of power towards organized force, the ownership of key resources (e.g. Marx's means of production), and/or on the capability of influencing actions taken by others.

However, we currently observe interesting variations on these traditional points of view.

In the age of globalization, might, and therefore power, have been passed down to depersonalized structural forces (Staniszkis 2003), and

* Institute of Sociology, University of Rzeszów, 16C Rejtana Street, Rzeszów, Poland; anijander@op.pl

** AGH University of Science and Technology, Faculty of Humanities, 8a Gramatyka Street, Kraków, Poland; wojakd@agh.edu.pl

the objects of influence have changed from material goods to symbolic, cultural goods (Gupta, Ferguson 1997). These views are nonetheless delineated by certain implicit assumptions that the most important, universal, or fulfilling form of power constitute relations observed from the perspective of the vast masses of human beings.

Not delving into fruitless discussions on the significance or maturity of social phenomena, it is worthwhile to refer to the universality of this particular phenomenon – that of political power. Still what is the link between the above-mentioned definitions and the practices of To'uluwa or – the more contemporary chieftain of the Mashpee – Peters (see Malinowski 1984; Clifford 2000)? Anthropology opens up for discussion a colossal realm of human reality in which political power is certainly present, yet in a completely different dimension, in a different form from that defined by earlier authors. This area becomes even more meaningful if, on the one hand, we note that, at the mezzo-social level of the contemporary world, similar forms of power are indeed present (something which the sociology of local communities has noticed from its very start), and, on the other hand, we acknowledge that, most of the time and on most of the territory occupied by our species, struggles for power have been taking place precisely at the mezzo-social form of rule (as the field of archeology has shown us). Anthony Giddens called our attention to this (1984), pointing out cities developing as a historical phenomenon due to increases in power as such and the increasing importance power has gained in interpersonal relationships. The city as a form of local society is a “vessel of power’ or also ‘melting pot of power’ in which societies divided into classes are produced” (1984, 312). It was only after the appearance of capitalism that this form succumbed to new, stronger ones of national supremacy.

Assuming that the most commonplace configuration of power is that which makes itself manifest in smaller human collectives, we would like to interdisciplinarily treat sociological and political science knowledge regarding local government as the cornerstone for reflections on data which anthropology and archeology have delivered thus far. Among others, Barbara Lewenstein (2010, 21-23) observed that contemporary power on the macrosocial level is experiencing a deep crisis, a consequence of which is the return to a focus on local communities. As the author states:

“Just as when considering a crisis in economic categories [...], so, too, when dealing with a crisis in political categories – attention drawn, above all, to deficits in the area of democratization processes – the community-based solution (i.e., an orientation towards local means of solving social problems) is very evidently the focus of deliberations. Most feel that the counterbalance to the above-mentioned phenomena could be a strong and integrated local community equipped with the appropriate resources and power. Expected in both these cases is the decentralization of national government structures so as to render local ones autonomous and self-sufficient entities in and of themselves” (Lewenstein 2010, 23).

Arguments made in the past as well as now underscore the significance of local government in general discussions regarding the phenomenon of power. Concurrently, such observations permit the linking of sociological and political science concepts of power with the ethnographic experience to which we referred in the opening of this article. That said, the basis for these reflections will be the theory of social fields proposed by Victor Turner (2005) – preceded, however, by an overview of the earlier, most fundamental concepts of local government.

From Power to Governance – From Institutions to Interactions

The sociological paradigm for analysis of local governance was established by American scholars representing the field of so-called community studies (e.g., Robert and Helen Lynd, or William L. Warner). Then and there, local rule was treated as a subsystem within the social system (perceived as both mezzo – and macro-social) with specific functions vis-a-vis that supra-system. According to Paweł Swaniewicz (2004), the traditional perspective on the functioning of communal rule – which is the contemporary form of local governance in Poland – has been concentrated on hierarchical, formal procedures, institutions, and social control. Swaniewicz’s use of the English terminology – *local government* – in his Polish text suggests an analogy of this form of government to that seen at the macro-social, national level. Local government comprises a relationship of superiority and subordination between local agencies and institutions of governance and the inhab-

itants subjected to their rule; this constitutes a form of public power and remains intricately linked to national government. Hence, Andrzej Czajkowski (1999, 48) recounts:

“[Local government] demonstrates a similarity to national government because it pertains to the regulation of those areas of human life which the state has conferred to the residents of local territorial units. Among their prerogatives are the calling into existence (via elections) of organs of local rule and the shaping of local politics – directly or indirectly – via social organizations, political parties, etc. Inhabitants are, however, subject to the organs of local government; they must obey the legal acts passed by those organs and must subordinate themselves to the decisions and provisos issued by the local administration.”

Such an approach may be considered reductionist: aiming to describe local government in the categories of state government. At the present time, among scholars working on the issue of local government matters, we discover a somewhat different vision of power. Above all, we read about *the process of local governance* which is understood as an “elastic model of undertaking decisions, based upon loose connections between the levels of various actors,” both public and private. These connections are voluntary (John 2001 as found in Swianiewicz *et al.* 2004, 25). Gerry Stoker and Clarence Stone (see Sagan 2000, 42) speak of the power of social creation which means the “acquisition, expansion, and unification of capabilities for action”. This means *power towards* and not *power over*. “The essence of the functioning of local government becomes... not so much action directly undertaken on the basis of local rights and responsibilities as rather the creation of a climate enhancing cooperation by various actors which atmosphere will serve the achievement of shared goals” (Swianiewicz *et al.* 2004, 25).

The advent of these new approaches is described as a response by theorists to the changes taking place in the ways local governments have been functioning in Western countries (Swianiewicz 2004). Such a thesis seems justified if we were to accept that these political transformations did not so much produce a new social quality as facilitate fuller realization which had been typical for the mezzo-social level of government.

As Bohdan Jałowiecki already noticed earlier, the studies done by the Lynds “led the authors to the conclusion that [Middletown] was run

by a single family which not only controlled the market, but also the political apparatus and the management of the city” (Jałowiecki 2001, 60). The nature of relations in the local government of this city transgressed the boundaries established by institutional norms. This experience from the USA can be found in later works by Robert Putnam.

Comparing the actions of local government institutions in northern and southern Italy, Putnam called attention to the conditions facilitating clientelism so commonplace in the more regressive, civilly backward regions; the effects of this clientelism are, among other things, a low level of competency and efficiency among civil servants. This occurs wherever decisions about civic job placement are made according to party belonging and nepotism and not on the basis of expertise and experience. Moreover, in the least civic regions, political engagement is aroused not by instilled or inspired interest, but rather by the network of patron-client personal dependencies. This network is decisive, too, in the borders of civic engagement. Here subjective relationships and connections comprise the rules of the game. Frequent contacts with representatives of power pertain primarily to personal affairs, requests for jobs and for patronage. Politics are characterized by vertical dependencies of supremacy and subordination, and parties are simply bearers of patron-client types of politics (Putnam 2002, 180). This is therefore a description of a kind of dis-institutionalization of local government through the introduction of the personal element in interactions and certainly in the subsequent institutionalization of these new relationships of power in the clientelist structures.

A permanent cycle of alternating institutionalization and dis-institutionalization of power is not, however, a characteristic trait of clientelism, but rather of local government in general. This is how one could interpret Robert Putnam’s thesis regarding path-dependency according to which some collectives have attained a high level of modernization and possess civic traditions shaped over the course of history, while others have not inherited such a birthright and whose chances for effectiveness and development are therefore less. Local communities situated in comparable macro-social circumstances are subject to certain regional or local factors which transform and differentiate their way of life. Putnam perceives this principle in institutional categories (for the anthropological sense, see Malinowski 2000, 201–203): “Informal norms and culture change more slowly than formal rules, and

tend to remold those formal rules, so that the external imposition of a common set of formal rules will lead to widely divergent outcomes.” (Putnam 2002, 180) Inherent in this declaration is, however, a non-institutional factor which – in power relations – plays a certain “game” with imposed social forms; this factor is present in both those communities supporting civic traditions as well as those rejecting them.

Similar are the research findings of Polish scholars who point to potential meanings which the existence of *micro-groups* in the social structure can have in the ways that power is wielded in an urban locality. This issue has been developed by Janusz Hryniewicz who introduced the concept of the *familial-friend group*. He determined that the nuclear family constitutes a core around which a system of friendships forms. Among others, individuals are found within this system who fulfill career roles of significance in the functioning of a given family. This is a rather permanent and steady constellation; objective bonds strengthen the emotional ones and vice versa. That said, rarely does this lead to the formation of a group associating several families (though it is true that micro-groups can arise based upon solely emotional ties). Social interactions and bonds within these micro-groups are very similar to familial interactions and bonds; the same rules – rooted in frequent contact and emotional closeness – regulate them. These affiliations satisfied an important function in the era of socialist realism: they were a mechanism expanding freedom and simultaneously a defense wall against infiltration by macro-structure elements (Hryniewicz 1990 as cited in Gorzelak *et al.* 1999, 105).

The familial-friend group stands as characteristic for the whole of Polish society but is more legible in the local environment due to the “social clarity” of the smaller milieu (see Popławski 1994). This arrangement takes on crucial meaning for the shaping of social relations in a given community. Whenever their leaders take up significant posts on the overall political or economic stage, such a group can easily evolve into a *clique*, controlling strategic positions within the specific institution or locality (Hryniewicz 1990 as cited in Gorzelak *et al.* 1999, 105).

This situation is typical of social actors at the mezzo-social level where they appear simultaneously as units personally known as well as fulfilling specific social functions. Moreover, these circumstances (in our opinion) influence several qualities/properties of local government:

- in local communities, institutional patterns proposed by the macro-social level are generally introduced by their adaptation to local patterns rather than by straightforward implementation (hence the “rebirthing” of social relationships in many regions of contemporary societies);
- the permanence of “local institutions of power” is high (although not absolute) and it is this which delineates Putnam’s “path.” If these institutions were already of a civic nature, then external patterns should more easily be adapted to local practice – otherwise the local community would be characterized by a real resistance to formal political solutions; and
- in the durability and flexibility of institutions of power, a significant role is played by relationships of a personal nature. Via the two ways by which it is engaged in social relations, local government is constantly dependent upon concurrent processes of dis-institutionalization and institutionalization.

Relational and Substantial Perspectives on Power

Apart from the unique characteristics of local government which we have been able to identify on the basis of extant bibliographical sources, sociology is also continually seeking the essence of power in and of itself, especially as it appears at the mezzo-social level of interaction. Such general sociological conceptions can have significant impact on the consideration of local power systems because theories propose the assumption of concrete criteria which are ostensibly inherent in the social phenomenon. Two key terms which appear in our deliberations regarding power are relationships and resources.

Power can be, for instance, treated as *a distinct type of social relationship*. Government understood as a social relationship is taken by some authors as “a constantly repeating, mutual influencing of human beings as a fixed type of social interaction – as any situation in which the influence of one person affects the social position of another” (Czajkowski 1999, 35). The feedback reactions between partners in a social relation must be regulated by social norms (e.g. legal, customary, moral, religious, etc.). If dependencies among people are uncontrolled by such norms, then such a relationship is of a more individual, personal nature.

On this basis, local government (local political systems) can be understood as:

“a process rooted in the making of conclusive decisions or conflict-generating decisions which appear in the context of the distribution of socially desirable goods and values of which there is a deficit. In each instance, local government is treated as a specific decision-making structure (one regarding the mechanisms of power) running its course on the local political stage” (Ferens, Macek 2000, 130).

The crux of the power relationship lies therefore in the capability of making decisions regarding others.

In sociological theory, an advocate of the relational approach is Anthony Giddens. The government is, in his opinion, comprehensively associated with undertaking action; it represents “the capability of actors to enact decisions which they favour” (Giddens 1984, 15). Political authority, therefore, is not a resource but rather a means by which to utilize them. Moreover, as this scholar writes, “But all forms of dependence offer some resources whereby those who are subordinate can influence the activities of their superiors. This is what I call the *dialectic of control* in social systems.” (Giddens 1984, 16). This is the concept of “total” power whereby it becomes a relationship penetrating the whole of the interaction within a particular collective.

The contrasting conception of power as a resource could be a modification of Marxist thought (Ralf Dahrendorf) or be based upon the theoretical model of exchange (Peter Blau). The latter is, in fact, inspired by the field research of Bronisław Malinowski, referring to the mezzo-social data which we see as key in this phenomenon.

Ralf Dahrendorf understands power as a factor determining the perpetual social conflict (Dahrendorf 2006). This is one of the privileges (aside from wealth and prestige) which belongs to the group or class. Distribution of these privileges permits the identification of superior and subordinate classes within a society. A sense of deprivation in the distribution of goods – accompanied by a rising awareness of its own interests by a subordinate collective, as well as the formation of conflicting groups – leads to the manifestation of conflict in society. The more the distribution of power and other rewards overlap and the less mobility between superior and subordinate groups, the more intense the conflict. The forcefulness of the clash and its aptitude for generat-

ing profound structural changes and/or reorganization decreases if a system possesses the appropriate know-how and engenders regulatory procedures which would ease the tensions (see Turner 2004, 193–194).

On the other hand, Blau's concept of power is rooted in the conviction that any and all interactions between people are centered upon the exchange of some goods or values (rewards). When it comes to exchange relations, the fact that humans are inevitably equipped with unequal resources (material or non-material) is decisive in the uneven and asymmetrical nature of these relations (Blau 2006a; 2006b). Taking the principle of mutuality and fair exchange under consideration, sometimes the goods or services offered by one side are so valuable that they require compensation more cherished than money, recognition, or respect. Such a reward would bring on subservience to the giver's demands: "One can establish one's superiority over others by showering them with benefits which they will be unable to repay in kind and, in this way, subordinate them with the burden of their obligations. If that superiority is deeply rooted in economic and political structures, it lets such person to get benefits in the form of tribute from the subordinates without any threat to their permanent superiority over them" (Blau 2006b, 91). The capability of humans to impose subordination in exchange relations means that they possess power (see Turner 2004, 314). Thus power relations appear when one of the partners (the power-holder) is the monopolist distributor of goods, while the other partner (the subordinated one) cannot function without access to those controlled assets, cannot find any alternative sources for their attainment, and is incapable of coercing their forced concession. This type of relationship is clearly evident in patron-client relations (Sztompka 2003, 370–371). Here, as in Giddens, such dominion is associated as much with resources as with social relations. That said, power determines and even defines resources (vide Dahrendorf). The relationship is a consequence of the power held by an individual.

Local Government as a Social Field

It seems that – taking advantage of the expertise sociology and political science have acquired in the field of local government – one could link certain themes by applying the proficiency gained by and concepts created by anthropology. This purpose could be served by

the notion of the social field popular in both sociology and anthropology (see Martin 2009).

Taking Victor Turner's definition (2005, 105) as a starting point, social fields should be understood as the whole of the interactions taking place among actors oriented towards the same value, meaning, or resource (see Wojakowski 2008). Two fundamental elements of these fields are 1) a network of interactions, and 2) the set of material and symbolic resources (i.e. meanings and values). Defining power as a unique kind of social field could be at least partly reconciled with the earlier mentioned approaches which describe this in categories of relations or resources. This is the case because the social field of power concurrently encompasses both the network of interactive correlations and the material and symbolic goods engendered (or only utilized and redistributed) by that network.

The fields of power are not, however, limited to these two elements. Victor Turner's conception dovetails well with relational theories of social reality (Urry 2004; 2009; Sztompka 2008). From this perspective, the actors – though they themselves do not constitute, but only function in the field (see Martin 2009, 378) – shape the structure of the field, not in a substantial sense, but rather via “organized and differentiated” fields (see Martin 2009) expressed in the network of relations.

The whole of the interactions found among actors can be therefore analyzed as action (e.g. management, decision-making, etc.), as well as a structure of the relationships within which such action is realized. This structure is, by definition, impermanent – that is, it can succumb to constant transformation in interactive processes. Nevertheless, for various historical reasons, a degree of permanence could occur. It seems that the (relatively) fundamental cause for the durability of the power field is that it comprises the collective counterpart of individual identity. By means of certain traits of the power field, fields of broader collectivities are made manifest. A tribe or local community can identify itself *through* the properties of the power field (e.g. actions or symbols). Currently, one could gain the impression that the stability of the local power field is guaranteed rather by external rules (state legal codes delineating the structure of local government and its terms), yet such an opinion could only arise in a short-term perspective. After decades of centralized government (experienced to a greater degree in

Poland but present elsewhere in Western Europe and the USA as well; see Sowa 1990, 125–132), local communities today have reconstructed their tissue of relationships and resources. However, as Yi Fu Tuan noticed, the spatial structure of European cities reflects the system of values and social structure; it is therefore a lasting embodiment of that which we call the social field of local government.

That said, before devoting attention to the manifestations of the field, we should label this relatively constant network of interactions in the power field. In the case of the tribe, such a network demarcates familial affinities (the chief and his family); the feudal version is the manor and court, while the network of repeated interactions describes, for instance, the concept of the urban system. With reference to Iwona Sagan, the *urban regime* can be described in terms of a certain type of power relations, a socio-political order in the city based upon the functioning of coalitions. In other words, there is an informal although stable group with access to institutional resources lending it the possibility of permanently participating and controlling decision-making processes. The coalition which constitutes the foundation for the urban regime arises as a grassroots and (to a great extent) spontaneous structure lacking hierarchy and formal structure. Still, one should note that stability, intensiveness, and permanence are inscribed in its core. Nearly all cities have their own regimes though differences may appear among them (Sagan 2000, 44, 47). As becomes evident, this concept can be treated as a diachronically and culturally limited version of the local social field one. Here it should be added that the *urban regime* understood this way must recognize the existence of internal fields of tensions and conflicts.

The third element of the fields of power comprises material and symbolic resources. It is interesting that, although they belong to the field, their existence could be simultaneously treated under certain circumstances as the manifestation of the presence and power of the field itself. Moreover, they would be treated as equal to the actors whose attendance, gestures, and attitudes could similarly provide information about the social field itself. For instance, the town hall as a space – in which the power field's actors act and in which symbolism is read – is an element of the field itself. For persons outside this field – the city's inhabitants, tourists, or researchers – the town hall could again be treated as a manifestation of this field. Similar is the case with the *vaygua* in

the *kula* system: they serve symbolic interaction and inform members of the group about the structure of relations in the local power field.

The fields of local government are identified by self-definition as a power field (e.g. the chieftain and his family, the tribal council, or local government); this does not mean that these fields monopolize any and all social influences. Because, at various stages in the concept of power fields presented herein, one might intuit analogies to the theses of Anthony Giddens, it is necessary to note that the universality of relationships of power is more restricted here in comparison with his interpretations. This results from the premise that, despite common dependencies, some interactions and symbols are associated with “pure power” – power that is described as such in interactions. Only if we assume such a *differentia specifica* in power relationships can we speak of the existence of separate fields of power; these would therefore not encompass all of the relationships included in a Giddensian sense. Local government is both a social as well as cultural phenomenon because it can be perceived via particular symbolic codes which are an integral element of the field. This is significant from an archeological perspective since these symbolic codes are, as a rule, linked to specific material symbols of power through which these codes are expressed.

Quite another type of phenomenon is Giddensian control or influence which does not exclusively exist in the power field. Although the goal of the power field is the wielding of authority in the broader social field (e.g. the tribe, the community, etc.) in which this power field emerges, in various local time and space configurations the spectrum of such influence might fluctuate. Looking at things from this perspective introduces a set of interesting comparative issues: to what extent does the power field accumulate influence over individuals beyond the field; when and under what conditions is influence transferred to other social fields; is there a power field deprived of any real influence on the broader community; what resources does the power field offer its actors, etc.?

Closing Comments

This article has attempted to sketch out the leading trends in the perception of local government by sociology and political science and to take advantage of the wisdom of both these disciplines in the for-

mulation of our own conception of the field of local power. The fields of local government should include such a stance as would take into consideration not only the relative nature of power, but also the issue of its symbolic and material resources. By referring to theories regarding the field of local government it can be analyzed in the context of its actions (i.e. decisions), its structure (i.e. links connecting actors or symbolic structures), as well as its material manifestations. The concept of the field of local authority is not, however, an answer to the question about what this power actually looks like. Nevertheless, it comprises a specific theoretical apparatus which, in our opinion, more fully facilitates the description of this phenomenon. Still, this treatise does not resolve the issues of what the structure of the power field could be or how to decipher its diverse materializations, nor does it instruct the reader about how to estimate the force of its reactions vis-a-vis other social fields. It appears to us that it has, in spite of the above, achieved the level of concrete local studies under the auspices of sociology (Nijander-Dudzińska 2008); we hope to see this opportunity undertaken in other social sciences.

The delineation between the field of local government and its influence on local society is intentional: in this manner we can recognize contemporary relationships on the mezzo-social plane. Local power is clearly identified since it is a product of a more comprehensive legal-administrative system. Concurrently, the actors of a power field are not the sole subjects of influence in the local milieu. The differentiation applied herein thus permits us to capture the degree to which the sociocultural status of power translates into influence on that milieu. It appears that this is not exclusively a problem of modernity. The ritualized tribal council, restricted by many religious principles can also be perceived as a complex network of interactions in which impact is not unidirectional – from the field of authority out – but there are also feedback influences on the power field within the framework of the local community.

References

- Blau P. 2006a. Wartości pośredniczące w wymianach złożonych. In A. Jasińska-Kania, M. L. Nijakowski, J. Szacki and M. Ziółkowski (eds.), *Współczesne teorie socjologiczne*. Warszawa, 93–106.
- Blau P. 2006b. Wymiana społeczna. In A. Jasińska-Kania, L. M. Nijakowski, J. Szacki and M. Ziółkowski (eds.), *Współczesne teorie socjologiczne*. Warszawa, 82–92.

- Clifford James. 2000. *Kłopoty z kulturą. Dwudziestowieczna etnografia, literatura i sztuka*. Warszawa.
- Czajowski A. 1999. Władza polityczna. Analiza pojęcia. In A. W. Jabłoński and L. Sobkowiak (eds.), *Studia z teorii polityki* 1. Wrocław, 31–52.
- Dahrendorf R. 2006. *Teoria konfliktu w społeczeństwie przemysłowym*. In A. Jasińska-Kania, L.M. Nijakowski, J. Szacki and M. Ziółkowski (eds.), *Współczesne teorie socjologiczne*. Warszawa, 454–477.
- Ferens A. and Macek I. 2000. Proces decyzyjny w strukturach władzy lokalnej. In L. Habuda (ed.), *Administracja i polityka. Proces decyzyjny w administracji publicznej*. Wrocław, 129–142.
- Giddens A. 1984. *Stanowienie społeczeństwa. Zarys teorii strukturacji*. Poznań.
- Gorzela G., Jałowiecki B., Herbut M. and Roszkowski W. 1999. *Transformacja systemowa z perspektywy Dzierzgonia*. Warszawa.
- Gupta A. and Ferguson J. 1997. *Beyond 'Culture': Space, Identity and the Politics of Difference*. In A. Gupta and J. Ferguson J. (eds.), *Culture, Power, Place. Explorations in Critical Anthropology*. Durham, 33–51.
- Hryniewicz J. (ed.). 1990. *Spółeczności lokalne u progu przemian ustrojowych*. Warszawa.
- Jałowiecki B. 2002. *Zarządzanie rozwojem aglomeracji miejskich*. Białystok.
- John P. 2001. *Local Governance in Western Europe*. London.
- Lewenstein B. 2010. Między rządzeniem a współrządzeniem. Obywatelskie modele rozwoju społeczności lokalnej. In B. Lewenstein, J. Schindler and R. Skrzypiec (eds.), *Partycypacja społeczna i aktywizacja w rozwiązywaniu problemów społeczności lokalnych*. Warszawa, 21–41.
- Malinowski B. 1984. *Życie seksualne dzikich*. Warszawa.
- Malinowski B. 2000. Kultura i zachowanie się człowieka. In B. Malinowski (ed.), *Jednostka, społeczność, kultura (= Dzieła 9)*. Warszawa, 172–208.
- Martin J. L. 2009. Co to jest teoria pola? In A. Manterys and J. Mucha (eds.), *Nowe perspektywy teorii socjologicznej. Wybór tekstów*. Kraków, 375–418.
- Nijander-Dudzińska A. 2008. Władza samorządowa w społecznościach lokalnych Podkarpacia. Analiza pola społecznego. In J. Kurczewska (ed.), *Oblicza lokalności. Ku nowym formom życia lokalnego*. Warszawa.
- Putnam R. 2002. *Demokracja w działaniu*. Kraków.
- Popławski T. 1994. Więzy rodzinne w małych miastach. In T. Popławski (ed.), *Miasto na uboczu*. Białystok, 85–117.
- Sagan I. 2000. *Miasto scena konfliktu i współpracy*. Gdańsk.
- Sowa K. Z. 2000. *Socjologia, społeczeństwo, polityka*. Rzeszów.
- Staniszkis J. 2003. *Władza globalizacji*. Warszawa.
- Stoker G. 1997. Teorie samorządu i polityki lokalnej. In P. Swianiewicz (ed.), *Wartości podstawowe samorządu terytorialnego i demokracji lokalnej*. Warszawa.
- Swianiewicz P., Klimska U. and Mielczarek A. 2004. *Nierówne koalicje – liderzy miejsc w poszukiwaniu nowego modelu zarządzania rozwojem*. Warszawa.
- Swianiewicz P. (ed.). 1997. *Wartości podstawowe samorządu terytorialnego i demokracji lokalnej*. Warszawa.
- Sztompka P. 2003. *Socjologia*. Kraków.

- Sztompka P. 2008. *Życie codzienne – temat najnowszej socjologii*. In P. Sztompka and M. Bogunia-Borowska (eds.), *Socjologia codzienności*. Kraków.
- Turner J. H. 2004. *Struktura teorii socjologicznej*. Warszawa.
- Turner V. W. 2005. *Gry społeczne, pola i metafory. Symboliczne działanie w społeczeństwie*, Kraków.
- Urry J. 2004. *Globalne układy złożone*. In M. Jacyno, A. Jawłowska and M. Kempny (eds.), *Kultura w czasach globalizacji*. Warszawa, 165–178.
- Urry J. 2009. *Socjologia mobilności*. Warszawa.
- Wojakowski D. 2008. Social Fields and Environment: The Cultural and Spatial Dimension of Social Relations. In D. Wojakowski (ed.), *Borders and Fields, Cultures and Places: Cases from Poland*. Kraków, 65–84.

Agata Nijander-Dudzińska
Dariusz Wojakowski

Władza lokalna – od „małego państwa” do pola społecznego

Wprowadzenie. Znaczenie władzy lokalnej

Sposób myślenia socjologów o władzy jest ukształtowany przez wielkie teorie XIX wieku, przede wszystkim M. Webera i K. Marksa. Są to koncepcje, dla których modelową formą władzy są relacje na poziomie makrospołecznym, w państwach i społeczeństwach. Doświadczenie władzy ujawniającej się w skali makrospołecznej, do dziś chyba dominujące w kulturze Zachodu, orientuje definicje władzy na zorganizowany przymus, posiadanie odpowiednich środków wpływu (np. środków produkcji u Marksa), czy zdolność wpływania na działania innych. Współcześnie można zaobserwować ciekawe wariacje tradycyjnych ujęć. Przymus, a zatem i władza przechodzą w dobie globalizacji do odpersonalizowanych sił strukturalnych (Staniszkis 2003) a środkiem wpływu zamiast dóbr materialnych stają się dobra symboliczne, kultura (Gupta, Ferguson 1997). Poglądy te określa jednak przyjmowane implicite założenie, że najważniejszą, najpowszechniejszą lub też najpełniejszą formą władzy są relacje obserwowane z perspektywy wielkich zbiorowości ludzkich. Nie wnikając w jałowe dyskusje o wadze czy dojrzałości zjawisk społecznych, warto odnieść się do powszechności zjawiska władzy. Jak zatem przywołane definicje mają się do praktyk To'uluwy, czy bardziej współczesnego wodza osady Mashpee, Petersa? (por. Malinowski 1984; Clifford 2000). Antropologia otwiera olbrzymi obszar ludzkiej rzeczywistości, gdzie władza jest obecna, lecz w zupełnie innym wymiarze, w innej formie niż ta, definiowana przez przywołanych autorów. Obszar ten zyskuje na znaczeniu, jeżeli z jednej strony zauważymy, że w wymiarze mezospołecznym dzisiejszego świata obecne są podobne formy władzy (co od swoich początków wskazuje socjologia społeczności lokalnych), z drugiej zaś uznamy, że w dziedzinie archeologii większość czasu i obszaru działalności naszego gatunku na takiej mezospołecznej formie władzy się wspiera. Zwrócił na to uwagę A. Giddens (2003, 312), wskazując na miasto, jako historyczny fenomen oparty na wzroście władzy samej w sobie oraz jej znaczenia w relacjach międzyludzkich. Miasto jako forma lokalnej społeczności jest „pojemnikiem”, czy też ‘tygłem władzy’ warunkującym powstawanie społeczeństw podzielonych na klasy”, który dopiero po pojawieniu się kapitalizmu zaczyna ustępować nowym, silniejszym formom władzy narodowej.

Zakładając, że najpowszechniejszą formą władzy jest ta, która ujawnia się w niewielkich ludzkich społecznościach, chcemy potraktować socjologiczną i politologiczną wiedzę o władzy lokalnej jako podstawę dla rozważań o danych, które dostarcza antropologia i archeologia.

B. Lewenstein (2010, 1–23) zauważa, że współcześnie władza w wymiarze makrospołecznym doświadcza głębokiego kryzysu, którego wynikiem jest ponowne zwrócenie uwagi na społeczności lokalne. Jak stwierdza autorka: „zarówno wtedy, gdy rozważa się kryzys w kategoriach ekonomicznych (...), jak i wtedy, gdy mowa jest o kryzysie w kategoriach politycznych, wskazując przede wszystkim na deficyty w obszarze procesów demokratyzacji, bardzo wyraźnie rozważana jest *community based solution*, czyli orientacja na lokalne sposoby rozwiązywanie problemów społecznych. Uważa się, że przeciwwagą dla powyższych zjawisk mogą się stać silne i zintegrowane społeczności lokalne, wyposażone w odpowiednie środki i władzę. W obu też przypadkach oczekuje się decentralizacji struktur władzy państwowej, tak by uczynić je całościami autonomicznymi i samowystarczalnymi (...) (Lewenstein 2010, 23).

Argumenty z przeszłości i teraźniejszości uwypuklają znaczenie władzy lokalnej dla ogólnych rozważań nad fenomenem władzy. Jednocześnie spostrzeżenia te umożliwiają powiązanie socjologicznych i politologicznych koncepcji władzy z doświadczeniem etnograficznym przywołanym na wstępie artykułu. Podstawą do tych rozważań będzie zaś teoria pola społecznego zaproponowana przez V. Turnera (2005), poprzedzona jednak przeglądem zasadniczych wcześniejszych koncepcji władzy lokalnej.

Od władzy (power) do zarządzania (governance). Od instytucji do interakcji

Paradygmat socjologicznego postrzegania władzy lokalnej ustanowiony został przez amerykańskich badaczy reprezentujących tzw. *community studies* (Robert i Helen Lyndowie, William L. Warner). Władza lokalna traktowana jest jako podsystem w systemie społecznym (ujmowanym zarówno na poziomie mezo- i makrospołecznym) z określonymi funkcjami wobec owego systemu. Według Pawła Swaniewicza (2004) tradycyjne ujęcie funkcjonowania samorządu terytorialnego, który jest współczesną formą władzy lokalnej, skoncentrowane jest na zhierarchizowanych, formalnych procedurach, instytucjach i społecznej kontroli (*local government*). Już sama nazwa angielska sugeruje analogie tej władzy do władzy makrospołecznej, państwowej. Władza lokalna to stosunki nadrzędności i podporządkowania między organami samorządowymi a podległymi im mieszkańcami, jest ona rodzajem władzy publicznej i pozostaje w ścisłym związku z władzą państwową. Tak opisuje to A. Czajowski (1999, 48): *wyказује [władza lokalna] podobieństwa do władzy państwowej, ponieważ dotyczy regulowania dziedzin życia, które państwo przekazało do kompetencji mieszkańców lokalnych jednostek terytorialnych. Do ich uprawnień należy powoływanie przez wybory organów władzy samorządowej i kształtowanie lokalnej polityki bezpośrednio lub za pośrednictwem organizacji społecznych, partii politycznych itd. Mieszkańcy podlegają natomiast organom władzy samorządowej, muszą bowiem przestrzegać uchwała-*

nych przez nie aktów prawnych i podporządkowywać się wydawanym przez nie decyzjom i postanowieniom lokalnej administracji.

Podejście takie można uznać za redukcjonistyczne, dążące do opisania władzy lokalnej w kategoriach władzy państwowej i w tych kategoriach wyjaśnienia specyfiki tej pierwszej. Obecnie wśród badaczy problematyki samorządowej obraz władzy jest nieco odmienny. Píše się przede wszystkim o procesie zarządzania lokalnego (*local governance*), który jest rozumiany jako *elastyczny model podejmowania decyzji, oparty na luźnych powiązaniach poziomych pomiędzy różnymi aktorami* (publicznymi i prywatnymi). Powiązania te mają charakter dobrowolny (John 2001 za: Swianiewicz i in. 2004, 25). G. Stoker i C. Stone piszą o władzy społecznego wytwarzania, która oznacza *zdobycie, poszerzenie i zjednoczenie zdolności do działań*. Jest to władza ku... (*power to*), a nie władza nad... (*power over*). (za: Sagan 2000, 42) *Istotą działania samorządu staje się... nie tyle bezpośrednie podejmowanie działań w oparciu o uprawnienia władcze, ile raczej tworzenie klimatu dla współpracy różnych aktorów, która będzie służyła osiągnięciu wspólnych celów* (Swianiewicz i in. 2004, 25).

Pojawienie się tych nowych ujęć opisywane jest jako odpowiedź teoretyków na zmiany zachodzące w sposobach działania samorządów w krajach zachodnich (Swianiewicz 2004). Taka teza wydaje się zasadna, jeżeli jednak uznamy, że owe polityczne przemiany nie tyle wytwarzają nową jakość społeczną, lecz pozwalają na pełniejszą realizację typowych dla poziomu mezo-społecznego relacji władzy.

Jak zauważył B. Jałowiecki już badania Lyndów doprowadziły autorów do konkluzji, że *miastem tym rządziła jedna rodzina, która nie tylko kontrolowała gospodarkę, ale także aparat polityczny i zarządzający miastem. Sytuacja taka była możliwa w mieście, którego gospodarka opierała się na jednym przedsiębiorstwie, w którym zatrudniona była znaczna część mieszkańców* (Jałowiecki 2002, 60). Charakter relacji we władzach lokalnych Middle Town wykraczał poza nadane jej normy instytucjonalne. To doświadczenie ze Stanów Zjednoczonych można odnaleźć też w późniejszych pracach R. Putnama. Porównując działania instytucji samorządowych w północnych i południowych Włoszech zwrócił on uwagę na uwarunkowania klientelizmu, powszechnego w bardziej zacofanych pod względem obywatelskości regionach, którego efektem jest między innymi niski poziom kompetencji i sprawności urzędników. Ma to miejsce tam, gdzie o posadzie decyduje przynależność partyjna i osobiste powiązania, a nie fachowość i doświadczenie. Ponadto, w mniej obywatelskich regionach polityczne zaangażowanie jest pobudzane nie przez programowe zainteresowanie a przez sieć zależności osobistych patron – klient. Ta sieć decyduje także o granicach zaangażowania obywatelskiego. Obowiązują tu relacje osobiste. Częste kontakty z przedstawicielami władzy dotyczą głównie spraw osobistych, prośb o pracę i patronaż. Polityka charakteryzuje się pionowymi zależnościami zwierzchnictwa i podległości, a partie są nośnikami polityki typu patron-klient (Putnam 1995, 281). Jest to zatem opis swoistej deinstytucjonalizacji władzy lokalnej poprzez wprowadzenie osobistego ele-

mentu w interakcjach i zapewne w dalszej kolejności instytucjonalizacja tych nowych relacji władzy w struktury klientelizmu.

Stała przemienność procesów instytucjonalizacji i deinstytucjonalizacji władzy nie jest cechą klientelizmu, lecz ogólnie władzy lokalnej. Tak można rozumieć tezę R. Putnama o „zależności od szlaku”, zgodnie z którą niektóre społeczności osiągnęły wysoki poziom modernizacji i posiadają ukształtowane w toku historii tradycje obywatelskie, inne – nie dysponują takim dziedzictwem i w związku z tym ich szanse na efektywność i rozwój są mniejsze. Społeczności lokalne istniejąc w podobnych warunkach makrospołecznych poddawane są więc różnym regionalnym czy lokalnym czynnikom przekształcającym ich sposób życia. Putnam postrzega tę specyfikę w kategoriach instytucjonalnych (w rozumieniu antropologicznym, por. Malinowski 2000, 201–203): *Nieformalne normy i kultura zmieniają się wolniej niż reguły formalne i mają właściwość przekształcania tych reguł formalnych tak, że nałożenie z zewnątrz wspólnego zbioru formalnych reguł prowadzi w różnych miejscach do zasadniczo odmiennych rezultatów* (Putnam 1995, 281) W tej wypowiedzi ukrywa się jednak czynnik pozainstytucjonalny, który w stosunkach władzy prowadzi swoją „grę” z narzucanymi formami społecznymi a obecny jest zarówno w społecznościach podtrzymujących tradycje obywatelskie, jak i je odrzucających.

Podobne są doświadczenia badaczy polskich, którzy wskazują na potencjalne znaczenie, jakie dla sposobów sprawowania władzy w mieście może mieć fakt istnienia w strukturze społecznej mikrogrupy. Problematykę tę rozwinął J. Hryniewicz, wprowadzając pojęcie grup rodzinno-koleżeńskich. Stwierdził, że wokół rodziny nuklearnej koncentruje się układ przyjaźni, w skład którego wchodzi ludzie pełniący role zawodowe ważne dla funkcjonowania danej rodziny. Jest to układ z reguły trwały. Więż rzeczowa wzmacnia więź emocjonalną i odwrotnie. Rzadko jednak prowadzi to do powstania grupy zrzeszającej kilka rodzin. (Oczywiście mikrogrupy mogą powstawać również w oparciu o więź czysto emocjonalną). Interakcje i więzi społeczne w obrębie tych mikrogrup są bardzo podobne do interakcji i więzi rodzinnych, regulują je te same zasady, wynikające z częstych styczności i emocjonalnej bliskości. Grupy te spełniały ważną funkcję w realnym socjalizmie, były mechanizmem poszerzania wolności, stanowiły zaporę przeciw infiltracji ze strony makrostruktur (Hryniewicz 1990 za: Gorzelak i in. 1999, 105).

Układ grup rodzinno-koleżeńskich jest cechą całego polskiego społeczeństwa, ale jest bardziej czytelny w środowisku lokalnym, wskutek „przejrzystości społecznej” małego środowiska (por. Popławski 1994). Układ ten nabiera istotnego znaczenia dla kształtowania relacji społecznych w danym środowisku. W przypadku, kiedy liderzy takich grup zajmują znaczące pozycje w układzie władzy politycznej lub ekonomicznej, łatwo mogą one przekształcić się w kliki, opanowując strategiczne pozycje w danej instytucji lub miejscowości (Hryniewicz 1990, za: Gorzelak i in. 1999, 105).

Ta specyficzna dla poziomu mezospołecznego sytuacja aktorów społecznych, którzy występują jednocześnie jako jednostki znane osobiście oraz

pełniące określone funkcje społeczne wpływa naszym zdaniem na kilka właściwości władzy lokalnej:

- w społecznościach lokalnych wzory instytucjonalne proponowane przez poziom makrospołeczny są przejmowane raczej przez dopasowanie ich do lokalnych wzorów (stąd „urodzinnienie” relacji społecznych w wielu regionach nowoczesnych społeczeństw) niż prostą implementację;

- trwałość „lokalnych instytucji władzy” jest wysoka (lecz nie absolutna) i to ona wyznacza Putnamowski „szlak”. Jeżeli miały one wcześniej charakter obywatelski, to także wzory zewnętrzne będą łatwo dopasowywane do lokalnej praktyki, w innym przypadku lokalną społeczność będzie cechowała faktyczna odporność na formalne rozwiązania polityczne;

- w trwaniu i zmianie instytucji władzy dużą rolę odgrywają relacje o charakterze osobistym. Poprzez dwoisty sposób zaangażowania w relacje społeczne władza lokalna podlega cały czas występującym równocześnie procesom deinstytucjonalizacji i instytucjonalizacji.

Relacyjne i substancjalne ujęcie władzy

Oprócz specyficznych właściwości władzy lokalnej, do których udało nam się dotrzeć w oparciu o literaturę przedmiotu, socjologia poszukuje również tego, co jest istotą władzy w ogóle, obecną również na mezopoziomie społecznych interakcji. Te ogólnosocjologiczne koncepcje mogą mieć bardzo znaczący wpływ na rozpatrywanie lokalnych układów władzy, gdyż proponują badaczom przyjęcie konkretnych kryteriów konstytuujących owo zjawisko społeczne. Dwa kluczowe terminy, które pojawiają się w tych rozważaniach o władzy to relacje i zasoby.

Władzę można na przykład traktować jako szczególnego rodzaju relację społeczną. Władza rozumiana jako relacja społeczna, jest pojmowana przez część autorów jako *stale powtarzające się wzajemne oddziaływania ludzi na siebie, jako utrwalony typ społecznych interakcji, jako wszelkie sytuacje, w której oddziaływanie jednego człowieka wpływa na położenie społeczne drugiego człowieka* (Czajowski 1999, 35). Wzajemne oddziaływania między partnerami stosunku społecznego muszą być regulowane przez normę społeczną (prawną, obyczajową, moralną, religijną). Jeśli zależności między ludźmi nie pozostają pod kontrolą tych norm, mają wówczas charakter indywidualny. Na tej podstawie władzę lokalną (lokalny system polityczny) można rozumieć jako *proces polegający na podejmowaniu decyzji rozstrzygających oraz generujących konflikty społeczne pojawiające się na tle dystrybucji dóbr i wartości społecznie pożądanых i jednocześnie deficytowych. Każdorazowo traktujemy [ją] jako określoną strukturę decyzyjną (strukturę mechanizmu władzy), przebiegającą w przestrzeni lokalnej sceny politycznej*. (Ferens, Macek 2000, 130). Specyfiką relacji władzy jest zatem zdolność podejmowania decyzji dotyczących innych.

W teorii socjologicznej zwolennikiem podejścia relacyjnego jest A. Giddens. Władza jest jego zdaniem powszechnie związana z podejmowa-

niem działań, jest zdolnością „aktorów do realizacji preferowanych decyzji” (tenże 2003, 54). Władza nie jest zasobem, lecz raczej sposobem korzystania z zasobów. Ponadto, jak pisze ów autor: *Żadna jednak forma zależności nie likwiduje bez reszty zasobów, za których pośrednictwem podporządkowani mogą wpływać na działalność swych zwierzchników. To właśnie nazywam dialektyką kontroli w systemach społecznych.* (tamże) Jest to koncepcja „totalna” władzy, gdyż staje się ona relacją przenikającą całość interakcji w obrębie określonej zbiorowości.

Opozycyjna koncepcja władzy, jako zasobu może być modyfikacją myśli marksistowskiej (R. Dahrendorf) lub opierać się na modelu teoretycznym wymiany (P. Blau). Ten ostatni zresztą jest inspirowany badaniami terenowymi B. Malinowskiego, które odnoszą się do uznawanych przez nas za kluczowe danych mezospołecznych.

R. Dahrendorf pojmuje władzę jako czynnik determinujący stały konflikt społeczny (Dahrendorf 2006). Jest to jeden, (obok bogactwa i prestiżu), z przywilejów grupowych (klasowych). Dystrybucja tych przywilejów pozwala na wyodrębnienie w społeczeństwie klas nadrzędnych i podporządkowanych. Poczucie deprywacji w rozdziale dóbr i wzrost świadomości interesów w zbiorowościach podporządkowanych oraz utworzenie grup konfliktowych prowadzą do pojawienia się konfliktu w społeczeństwie. Konflikt ten będzie tym intensywniejszy, w im większym stopniu dystrybucja władzy i innych nagród nakłada się na siebie oraz im mniejsza jest mobilność między grupami nadrzędnymi i podporządkowanymi. Gwałtowność konfliktu i jego zdolność do generowania głębokich zmian strukturalnych i reorganizacji maleje, gdy system dysponuje zdolnością do wytwarzania procedur regulacyjnych, obniżających napięcia (por. Turner 2004, 193–194).

Koncepcja władzy P. Blaua opiera się o jego przekonanie, że wszelkie interakcje między ludźmi polegają na wymianie jakichś dóbr czy wartości (nagród). Fakt, że w relacje wymiany ludzie zawsze wchodzi wyposażeni w nierówne zasoby (materialne lub niematerialne) przesądza o nierównorzędnym i asymetrycznym charakterze tych stosunków (Blau 2006a; 2006b). Zgodnie z zasadami wzajemności i wymiany sprawiedliwej, czasami oferowane przez jedną stronę dobra lub usługi są tak wartościowe, że wymagają nagrody wartościowszej niż pieniądze, uznanie czy szacunek. Nagrodą tą jest uległość wobec czyichś żądań: *Można ustanowić swą wyższość nad innymi przytłaczając ich korzyściami, których nie będą mogli należycie spłacić i w ten sposób podporządkować sobie ciężarem ich zobowiązań. Jeśli zaś wyższość jest już mocno zakorzeniona w strukturach ekonomicznych i politycznych, umożliwia ona jednostce uzyskiwanie korzyści w formie daniny od tych, którzy są jej podporządkowani, bez jakiegokolwiek groźby dla ich trwałej nad nimi wyższości* (Blau 2006b, 91). Zdolność ludzi do wymuszenia uległości w stosunkach wymiany oznacza, że dysponują oni władzą (por. Turner 2004, 314). Relacja władzy pojawia się, gdy jeden z partnerów (posiadający władzę) jest dysponentem dóbr – monopolistą, zaś drugi (poddany władzy) nie może się bez nich obejść, nie może znaleźć ich alternatywnego źródła i nie ma możliwo-

ści ich wymuszenia na drodze przemocy. Ten rodzaj relacji jest szczególnie dobrze widoczny w stosunkach patron – klient (Sztompka 2003, 370–371). Tutaj, podobnie jak u A. Giddensa, władza wiąże się zarówno z zasobami jak i relacją społeczną. Władzę jednak determinują, a nawet definiują (u Dahrendorfa) zasoby. Relacja jest wynikiem posiadania władzy przez jednostkę.

Władza lokalna jako pole społeczne

Wydaje się, że wykorzystując te doświadczenia socjologii i politologii w zakresie opisu władzy lokalnej można powiązać niektóre ich wątki z doświadczeniami i koncepcjami antropologicznymi. Do tego celu służy nam popularna również w socjologii (por. Martin 2009) teoria pola.

Wychodząc z definicji V. Turnera (Turner 2005, 105) pole społeczne rozumieć należy jako całokształt interakcji między aktorami zorientowanymi na te same wartości, znaczenia i zasoby (por. Wojakowski 2008). Dwa zasadnicze elementy pola to sieć interakcji oraz zbiór zasobów materialnych i symbolicznych (znaczeń, wartości). Definiując władzę jako specyficzny rodzaj pola społecznego można częściowo pogodzić wskazane wcześniej stanowiska opisujące ją w kategoriach relacji bądź zasobu. W polu władzy znajduje się bowiem sieć interakcyjnych powiązań i jednocześnie wytwarzane przez tę sieć (lub też jedynie wykorzystywane i redystrybuowane) dobra materialne i symboliczne.

Pole władzy nie wyczerpuje się jednak w tych dwóch elementach. Koncepcja V. Turnera komponuje się bowiem dobrze z relacyjnymi teoriami rzeczywistości społecznej (J. Urry 2004; 2009; Sztompka 2008). W perspektywie tej aktorzy, choć sami nie stanowią pola, lecz w polu jedynie działają (por. Martin 2009, 378), wytwarzają jednocześnie strukturę pola, nie w sensie substancjalnym, lecz poprzez wyrażone w sieci relacji „zorganizowanie i zróżnicowanie” pola (por. tamże).

Całokształt interakcji między aktorami analizowany może być zatem jako działanie (zarządzanie; podejmowanie decyzji) i jako struktura relacji w jakich realizuje się owo działanie. Struktura ta nie jest trwała z definicji (to znaczy, że może podlegać ciągłym przekształceniom w procesach interakcyjnych), jednak – z różnych historycznie powodów – taką trwałością może się cechować. Wydaje się, że powodem zasadniczym (relatywnej) trwałości pola władzy jest to, że jest ono zbiorowym odpowiednikiem indywidualnej tożsamości. Przez pewne cechy pola władzy manifestuje się pole szerszej zbiorowości plemiennej, czy lokalnej, która może siebie identyfikować *przez* właściwości pola władzy (działania i symbole). Współcześnie może się wydawać, że gwarantem trwałości pola władzy lokalnej są raczej reguły zewnętrzne (prawo państwowe określające strukturę władz lokalnych i ich kadencyjność), ale jest to spostrzeżenie z bardzo krótkiej perspektywy czasowej. Po latach centralizacji (w większym natężeniu doświadczanej w Polsce, ale obecne też w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych; por. Sowa 1990, 125–132),

społeczności lokalne dziś na nowo odtwarzają swoją tkankę relacji i zasobów. Jednak jak zauważył Yi Fu Tuan struktura przestrzeni miasta europejskiego oddaje jego system wartości i strukturę społeczną, jest więc trwałą manifestacją tego, co tu nazywamy polem społecznym władzy lokalnej.

Zanim jednak poświęcimy uwagę manifestacjom pola, należy nazwać ową relatywnie trwałą sieć interakcji w polu władzy. W przypadku plemienia sieć tę wyznaczają koligacje rodzinne (wódz i jego rodzina), wersją feudalną jest dwór, zaś obecnie sieć powtarzalnych interakcji opisuje na przykład pojęcie reżimu miejskiego. Odwołując się do Iwony Sagan, reżim miejski można określić jako pewien układ sił, ład społeczno-polityczny w mieście, oparty o funkcjonowanie koalicji, czyli nieformalnej, lecz stabilnej grupy, posiadającej dostęp do instytucjonalnych zasobów, który daje jej możliwość trwałego udziału i kontrolowania procesów decyzyjnych. Koalicja będąca podstawą tworzenia reżimu miejskiego powstaje oddolnie i w dużej mierze spontanicznie, nie ma hierarchicznej i formalnej struktury. Należy jednak zwrócić uwagę, że w jej istotę wpisana jest stabilność, intensywność i trwałość w czasie. Niemal wszystkie miasta mają swoje reżimy, mogą jednak występować między nimi różnice (Sagan 2000, 44, 47). Jak widać koncepcję tę można potraktować jako ograniczoną diachronicznie i kulturowo wersję koncepcji pola władzy lokalnej. Dodać przy tym należy, że tak rozumiany reżim miejski powinien też uwzględniać istnienie wewnątrz pola napięć i konfliktów.

Element trzeci pola władzy to materialne i symboliczne zasoby. Ciekawe jest to, że choć przynależą one do pola, to ich obecność może być jednocześnie traktowana w pewnych warunkach jako manifestacja obecności i siły pola – na równi zresztą z samymi aktorami, których obecność, gesty i postawa mogą podobnie być informacją o samym polu społecznym. Na przykład ratusz miejski jako przestrzeń, w których realizują się działania aktorów pola władzy oraz odczytywana jest symbolika obecna w tym polu jest elementem samego pola. Dla osób spoza tego pola – mieszkańców miasta, przyjezdnych czy badaczy – może być on traktowany jako tego pola manifestacja. Podobnie jest z *vaygua* w systemie *kula*, które służą do symbolicznej interakcji i informują o strukturze relacji w lokalnym polu władzy.

Pole władzy lokalnej wyodrębnia się przez zdefiniowanie siebie jako pola władzy (wódz i jego rodzina; rada plemienia; władze samorządowe) więc nie oznacza to, że pole owo monopolizuje wszelkie wpływy społeczne. Ponieważ w wielu momentach przedstawianej tu koncepcji pola władzy można doszukać się analogii do tez A. Giddensa, zauważyć trzeba, że powszechność relacji władzy została tu ograniczona w porównaniu z wizją tego autora. Wynika to z założenia, że pomimo powszechnych zależności, pewne interakcje i pewne symbole kojarzone są z „czystą władzą”, władzą, która w interakcjach określa się jako władza. Tylko przy założeniu takiej *differentia specifica* relacji władzy można mówić o istnieniu odrębnego pola władzy. Pole władzy nie obejmuje zatem wszystkich relacji władzy w rozumieniu Giddensa. Władza lokalna to fenomen społeczny i kulturowy zarazem, bo może być dostrzeżona dzięki pewnym kodom symbolicznym, które są składową pola. Jest to ważne

z perspektywy archeologii, gdyż owe kody symboliczne są z reguły powiązane z określonymi materialnie symbolami władzy, przez które się wyrażają.

Zupełnie innym zjawiskiem jest Giddensowska kontrola, czy też wpływ, które nie istnieją wyłącznie w polu władzy. Choć celem pola władzy jest posiadanie wpływu w szerszym polu społecznym (plemień, gmina), w którym wyłania się owo pole władzy, to w różnych lokalnych (czasowo i przestrzennie) układach zakres tego wpływu może być zmienny. Przyjęcie takiej perspektywy wprowadza zbiór interesujących poznawczo zagadnień: na ile pole władzy kumuluje wpływ na jednostki spoza tego pola; kiedy i na jakich warunkach wpływ jest przemieszczony do innych pól społecznych; czy istnieje pole władzy pozostające bez realnego wpływu na szerszą zbiorowość i jakie zasoby oferuje wchodzącym w nie aktorom, itp.

Uwagi końcowe

W niniejszym artykule staraliśmy się nakreślić główne tendencje w postrzeganiu władzy lokalnej przez socjologię i politologię oraz wykorzystać doświadczenie tych dyscyplin w sformułowaniu własnej propozycji pola władzy lokalnej. Pole władzy lokalnej to taka perspektywa, która bierze pod uwagę zarówno relacyjny charakter władzy, jak i problem symbolicznych i materialnych jej zasobów. Dzięki odwołaniu do teorii pola władzę lokalną można analizować w kontekście jej działań (decyzji), struktur (relacji między aktorami lub struktur symbolicznych) oraz manifestacji materialnych. Koncepcja pola władzy lokalnej nie jest jednak odpowiedzią, jak ta władza wygląda. Jest to pewien aparat teoretyczny, który naszym zdaniem pomaga w sposób pełny opisać fenomen władzy. Nie dajemy jednak odpowiedzi, jaka może być struktura pola władzy, jak odczytywać różne jego manifestacje, jak oszacować siłę oddziaływania w innych polach społecznych. Wydaje nam się, że to jest już zagadnienie konkretnych lokalnych studiów, prowadzonych w socjologii (Nijander-Dudzińska 2008) i mamy nadzieję, że możliwych do realizacji w innych naukach społecznych.

Celowe rozgraniczenie między polem władzy lokalnej a wpływem w społeczności lokalnej stara się uwzględnić współczesne relacje na poziomie mezospołecznym. Władza lokalna jest wyraźnie identyfikowana, gdyż jest produktem szerszego systemu prawno-administracyjnego. Jednocześnie aktorzy z pola władzy nie są jedynymi podmiotami wpływu w lokalnym środowisku. Zastosowane rozróżnienie pozwala więc uchwycić na ile społeczno-kulturowy status władzy przekłada się na wpływ na to środowisko. Wydaje się, że nie jest to wyłącznie problem współczesny. Zrytualizowana władza plemienna, ograniczona wieloma zasadami religijnymi może być również postrzegana jako złożona sieć interakcji, w której wpływ nie jest jednokierunkowy – od pola władzy na zewnątrz – ale istnieją też zwrotne naciski na pole władzy w ramach środowiska lokalnego.